

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КАФЕДРА СТАТИСТИКИ

**НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ
НА МАКРО-, МЕЗО- ТА
МІКРОЕКОНОМІЧНОМУ РІВНЯХ**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
НА МІЖНАРОДНІЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**СЕКЦІЯ
«СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ КРАЇНИ І РЕГІОНІВ»**



ОДЕСА 2015

УДК 311.213.3:330.34
ББК 65.051

Статистичні методи оцінки соціально-економічного розвитку країни і регіонів. Міжнародна науково-практична конференція «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях», Одеса 22-23.04.2015. Одеса, ОНЕУ. – 2015. – 41 с.

Автори:

Підгорний А.З. – к.е.н., професор, завідувач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Вітковська К.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Милашко О.Г. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Ольвінська Ю.О. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Погорелова Т.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Самотоєнкова О.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Семенова К.Д. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Тарасова К.І. – к.е.н., викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Піскун А.В. – викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету

У тезах доповідей наводяться результати дослідження науковців кафедри статистики щодо застосування сучасних статистичних методів для оцінки соціально-економічних процесів в Україні і окремих регіонах. Висновки та рекомендації авторів можуть бути корисними для викладачів, аспірантів і студентів, які займаються аналізом процесів, що відбуваються в суспільстві та економіці країни.

ЗМІСТ

| | |
|--|----|
| Милашко О.Г. Індексний аналіз факторів туристичної діяльності..... | 4 |
| Погорєлова Т.В. Статистичний моніторинг фінансових результатів економічної діяльності Одещини | 8 |
| Самотоєнкова О.В. Статистичні аспекти дослідження ринку енергоресурсів в Україні..... | 12 |
| Ольвінська Ю.О. Проблеми соціально-економічного розвитку країн Євросоюзу | 18 |
| Вітковська К.В., Підгорний А.З. Методичні аспекти розрахунку втрат життєвого потенціалу населення на регіональному рівні..... | 22 |
| Семенова К.Д. Проблеми статистичного методу оцінювання ризиків на підприємствах | 26 |
| Тарасова К.І. Використання статистичної методології в оцінюванні внутрішніх ризиків підприємств | 31 |
| Піскун А.В. Основні макроекономічні пропорції України..... | 37 |

ПРОБЛЕМИ СТАТИСТИЧНОГО МЕТОДУ ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ризик супроводжує всі види господарської діяльності й існує незалежно від того, усвідомлює його наявність відповідний суб'єкт чи ні, враховує чи не визнає ризикових ситуацій.

Ризики виникають на всіх стадіях діяльності підприємств усіх галузей економіки. При цьому виділяють ризики динамічні та статичні.

Динамічний ризик – це ризик, пов'язаний з непередбачуваними (недетермінованими) змінами вартості активів підприємства внаслідок прийняття управлінських рішень або з непередбачуваними зсувами в ринкових чи політичних реаліях. Такі зміни можуть призвести як до збитків, так і до додаткових прибутків.

Статичний ризик – це ризик, пов'язаний зі скороченням реальних активів унаслідок втрати частки власності, а також із скороченням доходу через недієздатність підприємства чи організації. Цей ризик може призвести лише до збитків.

Виникненню ризиків сприяють певні передумови. По-перше, це – невизначеність, яку можна охарактеризувати як недостатню забезпеченість процесу прийняття економічних рішень знаннями стосовно певної проблемної ситуації.

По-друге, це – конфліктність. Конфліктом вважають будь-яке явище, при якому існує незбіг інтересів його учасників, певні дії та наслідки, до яких ці дії призвели, сторони, так чи інакше зацікавлені в цих наслідках. І хоча в загальному випадку конфлікт є явищем негативним, проте він виконує низку функцій, корисних для вирішення проблемної ситуації, серед яких основними є інформаційна функція (внаслідок конфлікту суб'єкти взаємовідносин отримують доступ до інформації, що об'єктивно їм необхідна); функція соціалізації (участь у конфлікті дає змогу особі отримати соціальний досвід та знання, недоступні за звичайних умов); інноваційна функція (виникнення конфлікту зазвичай спричинює зміни).

По-третє, це – альтернативність, сутність якої полягає в тому, що будь-який ризик висуває в якості необхідної потреби в оцінюванні, управлінні та виборі найбільш вигідних стратегій (альтернатив). Без альтернативності немає ризику.

Для прийняття конкретного управлінського рішення, для ефективного управління підприємством у цілому необхідно не тільки знати про можливе існування певних ризиків, а також потрібно здійснювати їх кількісну оцінку, тобто визначати ступінь окремого ризику і ризиків певного виду діяльності підприємства.

Ступінь ризику – це ймовірність появи випадку втрат (ймовірність реалізації ризику), а також розмір можливого збитку від нього.

Відокремлюють два основних параметри оцінки ступеня ризику:

- 1) ймовірність появи втрат (ймовірність реалізації ризику) – чим вона вища, тим більший ризик;
- 2) величину втрат (розмір можливого збитку) – чим вона більша, тим більший ризик).

Ступінь ризикованості залежить від розмірів підприємства, кількості працівників, величини активів, частки ринку збуту, обсягів продукції. З цієї точки зору виділяють три групи підприємств:

- найбільш ризикові (заводи-“гіганти”, великі фабрики, оскільки вони є ресурсоемними, мають значний розмір грошового обігу, велику кількість працівників);

- підприємства середнього ступеня ризикованості (в першу чергу – це сільськогосподарські підприємства, оскільки їх діяльність залежить від природних умов, основним засобом виробництва є земля, від ефективності використання якої залежить результативність діяльності підприємства);

- найменш ризикові (малі підприємства, фермерські господарства, оскільки вони невеликі за розміром, випускають незначні обсяги продукції, мають місцеві ринки збуту).

На ступінь ризикованості підприємства впливає чимало факторів. Фактори ризику – це причини або рушійні сили, які породжують ризиковані процеси. Їх поділяють на дві частини: зовнішні та внутрішні.

Серед найбільш суттєвих зовнішніх факторів можна виділити такі:

- законотворча політика держави з регулювання господарської діяльності;
- непередбачені дії органів державної влади та місцевого самоврядування;
- податкова система;
- політична ситуація;
- економічна ситуація в країні та окремій галузі;
- ринкова кон’юнктура;
- навколишнє природне середовище.

Внутрішніми факторами є:

- стан техніко-технологічної бази виробництва та характер інноваційних процесів;
- рівень організації виробничого процесу;
- стратегія розвитку, тактичне й оперативне планування;
- забезпеченість ресурсами та ефективність їх використання;
- якість та конкурентоспроможність продукції;
- обсяг реалізації;
- продуктивність праці, система її оплати та мотивації;
- витрати виробництва та обігу;
- рівень прибутковості підприємства.

Кількісна оцінка ризиків, зазвичай, передбачає використання таких припущень [1, с. 198]:

- величини втрат від різних видів ризику незалежні один від одного (якщо один із видів ризику переходить у категорію реалізованого, то втрати при реалізації інших ризиків не змінюються);

- реалізація певного виду ризику не обов'язково збільшує чи знижує можливість виникнення ризику іншого виду (за винятком форс-мажорних обставин);

- максимально можливі збитки (втрати), у випадку реалізації конкретного ризику, не повинні перевищувати фінансових можливостей суб'єкта господарювання (цей принцип ґрунтується на теорії оптимального ризику, що передбачає наявність ефективного ризику тільки в межах обсягів власних активів).

У науковій та спеціальній літературі розглядається безліч методів кількісної оцінки ступеня ризиків на підприємстві, але практичного застосування набули такі методи, як статистичний метод, метод експертних оцінок, метод використання аналогів, аналітичний метод, метод аналізу доцільності витрат. Основним із них, на наш погляд, є статистичний метод.

Статистичний метод – це розрахунок ймовірностей виникнення втрат на основі аналізу всіх наявних статистичних даних, які стосуються результативності здійснення визначених операцій. Цей метод використовується за стабільності внутрішнього та зовнішнього середовища діяльності підприємства.

Сутність статистичного методу базується на теорії ймовірностей розподілу випадкових величин. Маючи достатньо інформації про реалізацію визначених видів ризику в минулих періодах для конкретних видів підприємницької діяльності, суб'єкт господарювання здатен оцінити ймовірність реалізації їх у майбутньому.

Показники статистичного методу оцінки ризиків визначаються функцією розподілу випадкового збитку, який відповідає розглядуваному ризику. Як показує практика, для характеристики розподілу соціально-економічних явищ найбільш часто використовується так званий нормальний розподіл. Допущення про те, що більшість результатів господарської діяльності як випадкові величини підкоряються закону, близькому до нормального, широко використовується в літературі з проблеми кількісної оцінки економічного ризику [2, с. 86].

Спираючись на положення про нормальний закон розподілу та використовуючи показники статистичного методу, суб'єкти підприємницької діяльності можуть розраховувати ступінь ризику практично будь-якого напрямку діяльності, портфеля інвестицій та замовлень.

У теорії ризиків пропонується низка показників статистичного оцінювання ризиків, серед яких виділяють абсолютні, відносні та інтервальні. До абсолютних відносять математичне сподівання (середню величину), середнє квадратичне відхилення, семіваріацію, семіквадратичне відхилення. Для відносного вимірювання ступеня ризику використовують

такі показники, як коефіцієнт варіації і коефіцієнт ризику. Серед інтервальних показників виділяють граничну помилку показника ризику, граничні інтервали ефективності та розмах варіації.

Слід відмітити, що деякі вчені-економісти, які займаються вивченням проблеми кількісної оцінки ризиків, розглядають ці показники окремо від статистичного методу і вважають їх універсальними способами вимірювання ризику.

Сутність та методика розрахунку статистичних показників оцінювання ризиків наведена в роботах автора [3, 4], а також працях зі статистики [5, 6, 7]. Однак самі значення статистичних показників, зазвичай, не відповідають на питання підприємця: що я можу втратити або отримати в результаті реалізації ситуації ризику. Тому в економічній літературі пропонується здійснювати співставлення статистичних показників з майновим станом суб'єкта, який перебуває в ризиковій ситуації, тому що втрати, які для одного підприємства є неприпустимими, для іншого можуть здаватися незначними. З огляду на це в теорії ризиків вводиться поняття областей чи зон ризику.

Областю ризику називається деяка зона загальних втрат підприємства, в межах якої ці втрати не перевищують граничного значення встановленого рівня ризику.

Виокремлюють чотири зони ризику: зона мінімального ризику, зона допустимого ризику, зона критичного ризику та зона катастрофічного ризику.

Область, в якій втрати не очікуються, тобто така зона, де економічний результат господарської діяльності позитивний, називається безризиковою зоною.

Зона допустимого ризику – це область, у межах якої величина ймовірних втрат не перевищує очікуваного прибутку і, отже, комерційна діяльність має економічну доцільність. Межа зони допустимого ризику відповідає величині втрат, рівній розрахунковому прибутку.

Зона критичного ризику – область можливих втрат, що перевищують величину очікуваного прибутку аж до величини повної розрахункової виручки (суми витрат і прибутку). Тут підприємець ризикує не тільки не отримати ніякого доходу, але і понести прямі збитки в розмірі всіх здійснених витрат.

Зона катастрофічного ризику – область ймовірних втрат, які перевищують критичний рівень і можуть досягати величини, рівної власному капіталу підприємства. Катастрофічний ризик здатний привести підприємство або підприємця до краху і банкрутства. Крім того, до категорії катастрофічного ризику (незалежно від величини майнового збитку) також відносять ризики, які пов'язані з загрозою життю або здоров'ю людей і виникненням економічних катастроф.

Зони ризиків зручно зображувати за допомогою графічного методу, особливості використання якого наведено в роботі [8].

Прикладом використання статистичного методу на практиці служить оцінка галузевого ризику, оцінка ризиків клієнта, розрахунок конкурентних ризиків. Цей метод дає можливість аналізувати та оцінювати сценарії реалізації конкретного виду діяльності. Так, в останні роки набув широкого розповсюдження так званий метод статистичних випробувань – метод «Монте-Карло».

В інвестиційно-фінансовій сфері в якості критерію при кількісній оцінці ризику проектів вкладення капіталу широко використовуються показники середнього очікуваного значення і середньоквадратичного відхилення. Статистичний метод визначення ризику проекту використовується й у системі ПЕРТ для обчислення очікуваної тривалості кожної роботи та всього проекту в цілому.

Головною перевагою статистичної оцінки ризиків є можливість визначити ризик не тільки окремого напрямку діяльності, але й підприємства в цілому. Але, в той же час, цей метод, як і інші методи оцінювання ризиків, має певні недоліки. Так, для даного методу необхідний великий масив вихідної інформації, що означає, що тільки створене підприємство статистичний метод використовувати буде не в змозі. Ще одним недоліком є те, що статистичний метод сприймає ризик у якості цілісної величини і не аналізує джерела виникнення ризику. Тому, на наш погляд, для повноти оцінки ступеня ризику на підприємстві краще використовувати не один окремий метод, а систему методів.

Література:

1. Робинс Стефан П. Менеджмент. – 6-е изд.: Пер. с англ. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2002. – 880 с.
2. Гранатуров В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения / В. М. Гранатуров. – М. : Издательство «Дело и сервис», 1999. – 112 с.
3. Семенова К. Д. Виявлення та оцінка ризиків як елемент забезпечення конкурентоспроможності підприємства / К. Д. Семенова, К. І. Тарасова // Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення : [монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового]. – Одеса : Атлант, 2013. – С. 337-352.
4. Semenova K. (2014) Usage of statistical methodology in the risk assessment / K. Semenova, K. Tarasova // News of science and education. - Sheffield, UK: Science and Education Ltd. – № 3 (3). – С. 40-48.
5. Подгорный А. З. Статистика: учебное пособие для иностранных студентов / А. З. Подгорный, О. Г. Мылашко, С. М. Киршо, Н. М. Шилофост. – Одесса : Атлант, 2012. – 194 с.
6. Погорелова, Т.В. До питання статистичного оцінювання ефективності банківської системи України / Т. В. Погорелова // Вісник соціально-економічних досліджень: Збірник наукових праць. Вип. 4 (47). Одеса: ОНЕУ, 2012. – С. 73-79.

7. Подгорный, А. З. Статистические методы – инструмент изучения социальноэкономических процессов [Текст] / Историк-экономист С. Я. Боровой и проблемы современной истории экономики : монография / А. З. Подгорный, Е. В. Витковская, О. Г. Мылашко и др. // – Одесса : Бахва, 2013. – С. 211-256.

8. Милашко О. Г., Семенова К. Д. Використання графічного методу в соціально-економічних дослідженнях / О. Г. Милашко, К. Д. Семенова // Якість освіти : фактори формування і технології підтримки : матеріали науково- методичної конференції. – Одеса : ОНЕУ, 2013. – С. 99-102.